Umělecké aktivity v klimatickém vzdělávání

Klimatickou změnou se dnes intenzivně zabývá řada umělců a umělkyň. Jejich díla, ale třeba i starší, podobně naladěná, pak mohou inspirovat k přemýšlení a činům, a to i v rámci klimatického a výtvarného vzdělávání. Představujeme několik ukázek takové práce.

Lidská delegace na Summitu entit

Znějící varianty oteplené budoucnosti

Příprava sboru na scénář oteplení do 1,5 °C

Vznikly na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v rámci předmětu Klimatické vzdělávání. Ten má charakter experimentální mezioborové výuky, do níž se zapojili učitelé různých oborů (výtvarná a občanská výchova, přírodovědné a pedagogické disciplíny) a studenti nejen z pedagogické, ale i dalších fakult.

Jedním z hlavních cílů předmětu je naučit se smysluplně spolupracovat napříč obory, protože právě takový přístup si klimatické vzdělávání a jím sledovaný komplex problémů, které se dotýkají nejrůznějších úrovní osobního, společenského a planetárního života, naléhavě žádá.

Příspěvkem uměleckého vzdělávání pak může být v praktičtější rovině například tvorba a vizualizace různých návrhů, iniciace estetických zážitků z přírody, specifické formy poznávání komplexních problémů, reflexe vlastních prožitků spojených s klimatickou krizí, souběžně s tím pak rozvoj širších, pro klimatickou výchovu a zodpovědný život však důležitých dovedností a hodnot, jako je všímavost, empatie, kreativita, kritičnost, aktivnost či schopnost spolupráce.

Vraťme se však ke slibovaným aktivitám. Ty byly využity při úvodním setkání vyučujících a studentů (tyto role se v rámci předmětu ovšem často prolínají) a napomohly stmelení, naladění a motivaci různorodé skupiny. Současně také alespoň částečně naznačily, že výtvarná výchova nemusí být vnímána jen jako kreslení obrázků a má i v této oblasti podstatně větší potenciál.

Setkání probíhalo na fakultní certifikované ukázkové přírodní zahradě, kde si účastníci nejprve vyzkoušeli na stanovištích společně nebo individuálně osm jednoduchých aktivit. Ty přináší specifickou smyslovou a tělesnou zkušenost a v mezioborovém projektu mohou například posloužit jako „otvírák“ konkrétních témat, diskuzí, vlastní tvorby a dalších činností. Ke každé činnosti si studenti mohli stáhnout materiál, v němž byla komentována z pohledu dalších disciplín.

Po tomto rozehřátí následoval delší program nazvaný Summit entit, na němž se společně podílelo pět týmů sestavených ze studentů i učitelů. Jak napovídá název, byl simulací setkání lidských a mimolidských entit a jejich jednání o lepší budoucnosti Země. Umožnil hlubší ponor do problematiky a předjímal další směřování výuky.

Čtyři z těchto aktivit zde nyní představujeme podrobněji.

Sonifikace klimatické změny

Aktivita je inspirována pracemi umělkyně Andrey Polli, která převáděla do zvuků nebo světelných instalací vědecká data. Účastníci proto vytvořili improvizovaný pěvecký sbor a orchestr (vybavený na místě nalezenými lopatami, rýči, smetáky apod.), který dostal za úkol přehrát klimatickou partituru a vyjádřit zvuky stoupající křivku grafu globálních emisí CO_2 a predikce růstu teplot. Pod vedením dirigentky Marty Kovářové to úspěšně provedli prostřednictvím zrychlování rytmu nebo změny intenzity a výšky zvuku.

Aktivity tohoto typu mohou napomoci, aby si účastník prostřednictvím zvukového, vizuálního či jiného prožitku a jisté zkratky hlouběji uvědomil dané vědecké sdělení, které se jinak může zdát příliš abstraktní, složité, vzdálené.

„Vůbec mě předtím nenapadlo, jak je křivka emisí v posledních padesáti letech strmá,“ komentovala aktivitu jedna ze studentek. Upevňovala tak své znalosti, současně však také rozvíjela svou schopnost kreativně komunikovat o environmentálních záležitostech a vzbuzovat o ně zájem.

Zalévání stromu

Performer Vladimír Havlík vícekrát organizoval happeningy, při nichž se centrálním momentem stávala spolupráce

Průběh akce Zalévání stromu

Poslední kapka v živém vodovodu

Spojeni v ekosystému

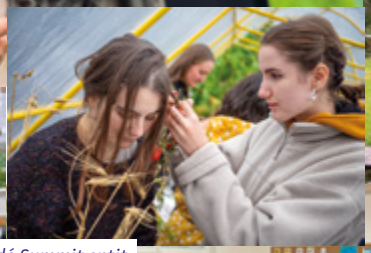

Zasedá Summit entit

účastníků. Ať už je z hlediska prováděné činnosti více či méně úspěšná, může účastníkům dát zažít pocit spopolitosti, solidarity, společné péče a cíle.

Na základě jedné z jeho akcí dostali účastníci za úkol zalít vybranou rostlinu, a to tak, že utvoří lidský řetěz a budou si předávat vodu z dlaní do dlaní. Účastníci byli ze začátku frustrovaní nezdarem, pak přehodnotili taktiku: „Dopředu velké ruce, máme velké ztráty!“ ozývalo se. Nakonec jejich postup vedl ke zdárnému výsledku a vtipnému konstatování: „Čím méně je lidí v řetězu, tím víc vody ušetříme.“

Akce vyjadřuje potřebu aktivizace, spolupráce a péče a může se stát podnětem k její tematizaci.

Souvislosti

Akce inspirovaná další performancí Vladimíra Havlíka žádala, aby se účastník či účastníci spojili tyčemi se svým okolím a tím, o čem se domnívají, že má s nimi souvislost (jsou na tom závislí, ovlivňují to). Poté měli tento křehký ekosystém bez katastrofy (rozpadu instalace) chvíli udržovat.

Instalace, které vznikly, lze chápat jako obraz ekosystémového propojení a vzájemné závislosti všech složek našeho světa včetně lidí. Může nasměrovat účastníky k přemýšlení o těchto vazbách, antropocentrismu (který je přehlížíí), křehkosti těchto systémů (které ohrožuje klimatická změna) atd.

Summit entit

Při příležitosti pařížské Konference OSN o změně klimatu 2015 v Paříži byla za účasti mezinárodního kolektivu studentů zorganizována simulace, která experimentovala s alternativními formami klimatických jednání a účastnili se jí i „zástupci“ konkrétních přírodních zdrojů, teritorií nebo ekosystémů. Proto se i účastníci našeho kurzu rozdělili na různé entity (lidé, vzduch, půda, živočichové, rostliny). Jejich moderované setkání je pak učilo prezentovat a vyjednávat, vnímat komplexnost problému nebo myslet méně antropocentricky. Z hlediska umění se jedná o druh participativního a dialogického happeningu.

K celkové atmosféře pak přispělo také to, že si všichni během dvaceti minut zhotovili z nalezených a použitých materiálů originální masky vyjadřující jejich entitu. Podněcovaly je k tomu také obrázky současného umění, kde je v kontextu posthumanistického myšlení oblíbená práce zamlžující konceptuální hranice mezi lidským a mimolidským či tematizující „stávání se“ něčím jiným. ■

Ondřej Navrátil
Foto: Pavla Pitnerová, Marta Kovářová a Ondřej Navrátil

Financováno Evropskou unií NextGenerationEU
NÁRODNÍ PLÁN OBNOVY
Ministerstvo životního prostředí
STÁTNÍ FOND ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Tento projekt je financován Evropskou unií v rámci Národního plánu obnovy.